

ЕДИСОН І ТЕСЛА У ГРОЗОВЕ НАДВЕЧІР'Я

– Насувається гроза, сер. Я зачиню вікна?

Кліффорд, як завжди, поштиво вклонився і чекав на розпорядження.

– Гаразд, Кліффе. І запни заодно штори, уже сутеніє.

– Слухаюсь, сер.

Кліффорд переходив від вікна до вікна, щільно зачиняючи кватирки і старанно розправляючи складки на шторах. Коли він упорався, у кімнаті стало зовсім тихо і майже всуціль темно, лише невелика настільна лампа охоплювала світлим колом розкладені на столі папери з розрахунками і кресленнями.

Кліффорд увімкнув велику люстру. Раптом у настільній лампі щось зашипіло, тріснуло, і вона погасла.

– Я заміню лампочку, сер, – сказав Кліффорд і заходився її викручувати, обгорнувши носовою хусткою, щоб не обпектися об розжарене скло.

– А що Тесла, ще не з'явився? – запитав Едісон, кинувши оком на свій золотий годинник. – Уже п'ять по сьомій.

– Він прийшов за чверть до сьомої, сер, – Кліффорд перестав крутити лампочку і виструнчився перед господарем. – Тоді саме захмарювало. Я сказав йому, що це трохи зарано, що Ви не любите, коли Вас турбують завчасно, і запропонував зачекати в передпокої. Та він відповів, що хоче побути надворі, доки спалахне перша блискавка.

Навіть крізь зачинені вікна та завішені штори було чути, що почалася сильна злива.

– Так і сказав? – перепитав Едісон.

– Так і сказав, сер, – потвердив Кліфф.

– Хм, – нахмурих чоло Едісон. – Щойно він з’явиться, веди його до мене.

– Слухаюсь, сер.

Кліффорд вийшов із перегорілою лампочкою, а Едісон продовжив розбирати креслення, зіставляючи їх із розрахунками. Час від часу, відкладаючи черговий аркуш, він задоволено покрекував.

За кілька хвилин Кліффорд повернувся з новою лампочкою, і Едісон та папери знову опинилися в яскравому колі.

– Дякую, – сказав Едісон, але тут кркнула одна з лампочок у люстрі.

– Перепрошую, сер, – винувато схилив голову Кліффорд, немов це була його провина, що лампочки не витримували довго.

Едісон не відповів нічого. Його надто дратувало, що ці лампочки такі недовговічні, але він не міг виявити жодного свого невдоволення чи роздратування, бо знав, що за ним невідступно стежать тисячі його постійних і потенційних клієнтів. «Доведу свою машину постійного струму до ладу і відразу займуся цими клятими лампочками», – подумав Едісон.

Кліффорд навшпиньках пішов із вітальні, все так же низько схиливши голову. Але не встиг він переступити поріг, як його майже збив із ніг гість – наскрізь промоклий і в брудних черевиках. Кліффорд скрикнув, перегоріла лампочка випала з рук і розбилася.

– Куди?! Куди?! – перестрашено замахав руками Кліффорд. – Сюди не можна в такому вигляді.

І виштовхав Теслу за поріг.

Едісон весело розсміявся. Він ще раз глянув на свій золотий годинник. Було вже вісімнадцять по сьомій. На аудієнцію залишалося менше п’ятнадцяти хвилин: він не збирався ні на мить змінювати свої плани.

Нарешті Тесла зайшов. Він подивився на зашторені вікна і якимось розчаровано хитнув головою.

– Там блискавка, – промовив він.

– Проходь сюди, сідай, – підкликав його рукою Едісон.

Тесла сів на стілець навпроти нього. Якусь мить вони пильно дивилися один одному в очі, і Кліффорду, який саме зайшов до кімнати з новою лампочкою, здалося, що між ними проскочив електричний розряд.

– Я проаналізував твої пропозиції щодо вдосконалення моєї машини постійного струму, – сказав Едісон, мов нічого не сталося, – і мушу визнати, я дуже задоволений.

– Якою саме пропозицією Ви задоволені? – запитав Тесла.

– Усіма двадцятьма чотирма, – відповів Едісон і навіть посміхнувся. – Тому, я гадаю, ти заслуговуєш на невелике підвищення зарплати.

І Едісон багатозначно глянув на драні черевики Тесли і його зношений дешевий костюм.

– А як же обіцяна Вами премія? – з гідністю витримав його погляд Тесла.

– Яка премія? – зробив вигляд, що не розуміє, Едісон.

– Яку Ви обіцяли тому, хто усуне недоліки Вашої машини.

Едісона обурило слово «недоліки», але він стримався. Не мав звички дратуватися через дрібниці.

– Це був жарт, – сказав він.

– Який жарт?

– Простий жарт. Смішно, чи не так? – і Едісон розсміявся.

Кліффорд, який ще не вийшов з кімнати, також силувано засміявся, однак тут же закашлявся.

– Я не розумію... – почав Тесла.

– У тому-то й річ, що ти не зрозумів, – весело підхопив Едісон. – Ти погано знаєш англійську мову і зовсім не розумієш американського гумору...

– Я не розумію, як Ви можете сидіти тут за цими сліпими шторами, коли надворі така блискавка! – вигукнув Тесла і, одним рвучким рухом опинившись біля вікна, розчахнув штори. За вікном спалахнула червоним невимовної краси блискавка.

«Мені щось казали про його дивацтва», – подумав Едісон і поглянув на свій золотий годинник. До кінця аудієнції залишалося сім хвилин.

– А взагалі Ваші машини постійного струму – тупиковий хід, – без ніяких пояснень і переходів палко заговорив Тесла, повернувшись обличчям до Едісона. – Майбутнє за змінним струмом.

Едісон насторожився. Він подумав про мережу своїх постійних і потенційних клієнтів і про свої прибутки.

– Ти помиляєшся, – спокійно та безапеляційно заперечив він.

– Ні, ось подивіться, – усе більше розпалювався Тесла.

Він попорпався у своїх кишенях, але не знайшов там ні олівця, ні папірчини. Едісон не запропонував свої. Тоді Тесла підійшов ближче і почав писати формули просто пальцем у повітрі. Едісон не міг повірити своїм очам, але змінні й константи спалахували, світилися яскравим голубим світлом і за мить щезали, мов блискавки.

«Я його недооцінив», – із тривогою подумав Едісон.

– Якщо ми порівняємо тепер можливості Вашого генератора постійного струму і мого генератора змінного струму, то переконливо побачимо, що...

Дві формули – одна оранжева, друга жовта – довше за інші світилися в повітрі. Едісон хотів

протерти очі, але натомість протер свій годинник батистовим носовичком.

Едісон зважував усі можливості блискавично: можна зараз підхвалити його, викупити за безцінь його ідеї і назавжди відкласти їх у шухляду, але ж він невдовзі допетрає, що до чого, у нього, очевидно, ідей безліч, почне шукати інший шлях для їх реалізації; можна просто зараз викинути його геть, навряд чи він швидко знайде собі нову роботу, тим більше якщо натякнути тут і там про деякі його особливі риси, тоді велика вірогідність, що він просто помре з голоду, кого він тут знає, емігрант обідраний; ще можна почати проти нього судовий процес, ніби він зазіхає на котрийсь із його, Едісона, патентів, добре, що в Америці так легко подати судовий позов...

– Однак зрештою і це суто дрібниці, – Tesla зітер долонею з повітря формули, що ще світилися. – Енергія неба і землі – ось майбутнє людства. Уявляєте, яке благоденство настане, коли кожен зможе брати стільки енергії, скільки йому потрібно, просто із землі.

– Як це? – це було щось зовсім нове для Едісона.

– Ну, приміром, утикаєте Ви в землю спеціальний стержень-приймач і отримуєте електричний струм...

– Ти мрійник, – полегшено зітхнув Едісон. Проте, щоб повністю заспокоїтися, запитав: – А небо тут до чого?

– Енергія блискавок...

– Це дика фантазія. Це неможливо...

– Ні, можливо! Якщо Ви віддасте мені обіцяну премію, я створю лабораторію і років за два-три покажу Вам і всім, як можна опанувати блискавку.

«Ага, не такий він уже й простакуватий», – відзначив Едісон.

– Ну все, – повідомив він. – Мені час працювати. Цікаво було з тобою поспілкуватися, мої інженери нерідко про тебе згадували.

– Так що буде з моєю премією?

– Я ж пояснив, що це був жарт...

– Тоді я їду від Вас!

Tesla зробив рішучий крок у напрямку до дверей. Небо розкраяла величезна біла блискавка, а в люстрі перегоріли одразу три лампочки. Та одна,

що залишилася, жалібно зіщулилася від темряви і невпевнено замиготіла. Загримів грім.

Tesla зупинився і ще раз подивився у вікно.

– Зараз буде ще більша, – кудись у простір сказав він.

І вона спалахнула – велетенська і потужна. Намить, доки вона світилася, усе в кімнаті завмерло, мов на фотознімку. Ось вона, ця чорно-біла, зім'ята часом світлина: Едісон дивиться на свій золотий годинник, Tesla зазирає у простір. Коли їм запропонують розділити між собою Нобелівську премію, вони обидва відмовляться, погордувавши один одним. Коли весь світ перейде на змінний струм, Едісон уже здійснюватиме свої винаходи у кращому світі, де гроші не мають ніякого значення. Коли люди не зможуть пояснити загадку Тунгуського метеорита, вони пригадають про неймовірні дослідження Tesli.

...Блискавка згасла, і Tesla вибіг із кімнати, знову ледь не збивши з ніг Кліффорда.

– О лишенько! – сплеснув руками Кліфф, подивившись на мертві лампочки. Проте одразу ж прикусив язика: Едісон не любив, коли хтось скаржився, що лампочки світять недовго.

Тут й остання лампочка в люстрі згасла, залишилася лише настільна лампа, але вона затремтіла, відчувши свою безпорадність.

Блискавки за вікном, як Кліфф так і не зависив, усе спалахували і спалахували, одна від одної яскравіші.

Гроза минула за кілька годин. Після грози небо вмить знову чудесно зцілилося, немов його не шматували і не краяли вогненні ножиці, воно засяяло цілісністю, у яку вступили на ніч зорі, а на ранок увійшло сонце.

Утім, людям чужа була цілісність, і знову, як тоді, коли вони відкинули Платона й довірилися Аристотелю, як тоді, коли взяли за настанову вчення не Канта, а Конта, як тоді, коли пішли не за Гегелем, а за Пірсом, вони забули про Teslu і зробили ідолом Едісона.

Варто було б цього разу спробувати – небо не приховує від людей таємницю зцілення; але людство знову відбулося відмовкою: хіба Едісон і Tesla не стали по різні боки блискавки в те грозове надвечір'я?